

Evoluția producției agricole sub incidența tranziției

prof. univ. dr. Marin POPESCU

1. Evoluția producției agricole și implicațiile acesteia asupra industriei alimentare, consumului alimentar al populației și comerțului exterior

Evoluția producției agricole după 1989 este rezultatul mutațiilor care s-au produs în structura de proprietate a fondului funciar și a celorlalte mijloace de producție precum și în sistemul de relații dintre agricultură, industrie și alte ramuri ale economiei naționale. Față de anul 1989 producția agricolă s-a redus în următorii 3 ani pentru ca din 1993 să se apropie de nivelul anului 1989 pe care îl depășește în 1997 după care urmează o nouă scădere în 1998 recuperată în 1999. Comparativ cu celelalte țări central și est-europene, fost socialiste, agricultura României a înregistrat cea mai mică scădere a producției agricole față de 1989 (15,2 puncte procentuale în 1992) și a recuperat cel mai rapid diferența față de același an. Paradoxal, ceea ce a frânat căderea producției agricole se constituie în importante obstacole în relansarea agriculturii – fărâmîțarea excesivă a proprietății funciare și exploatațiilor agricole ca urmare a aplicării Legii fondului funciar, nr. 18/1991, "abundența" populației ocupată în

agricultură și regresul tehnologic.

Datorită evoluției diferite a producției vegetale și animale (tabelul nr. 1) în structura producției agricole ponderea producției animale scade, marcând o tendință de dezozotehnizare a agriculturii. Cum animalele reprezintă prima "industria prelucrătoare" a materiilor prime agricole, o astemenea tendință exprimă o involuție generală a eficienței în agricultură.

În cadrul producției vegetale, cerealele boabe au ocupat o suprafață în jur de 6 mil. de ha, din care cea mai mare parte este ocupată de cultura porumbului datorită preferințelor micilor producători particulari pentru această cultură. În schimb suprafetele pentru toate celelalte culturi necerealiere, cu excepția florii soarelui, s-au diminuat sensibil (tabelul nr. 2) fapt care pune în evidență întărirea caracterului cerealist al agriculturii României¹.

¹ În agricultura României cerealele ocupă 68% din suprafața arabilă față de 50% în Uniunea Europeană și 59% în cele 10 țări central și est-europene angajate în cursa pentru integrarea în UE: 63% în Polonia, 62% în Ungaria, 55% în Republica Cehă, 55% în Slovenia, 36% în Estonia, 47% în Bulgaria, 58% în Slovacia, 41% în Lituanie și 48% în Letonia (OECD, *Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern European Countries, Summary Report, 1998*).

Tabelul nr. 1

Indicele și structura producției agricole 1989-1999

Anii	Indicele producției agricole			Structura producției agricole %		
	Total	Vegetală	Animală	Total	Vegetală	Animală
1989	100,0	100,0	100,0	100,0	54,4	45,6
1990	97,1	92,8	102,2	100,0	53,0	47,0
1991	97,9	96,8	98,3	100,0	65,9	34,1
1992	84,8	82,5	87,9	100,0	58,0	42,0
1993	93,5	94,5	91,6	100,0	62,9	37,1
1994	93,7	94,8	91,6	100,0	60,8	39,2
1995	97,9	99,9	94,3	100,0	59,6	40,4
1996	99,1	101,7	94,9	100,0	59,8	40,2
1997	102,5	111,9	88,9	100,0	62,9	37,1
1998	94,8	99,4	87,8	100,0	53,9	46,1
1999 ^x	100,0	112,3	85,0	100,0	57,4	42,6

x) Date provizorii

Sursa: *Anuarul statistic al României*, Consiliul Național pentru Statistică, 1995, 1998; *România în cifre*, Consiliul Național pentru Statistică, 1999; *Buletin statistic lunar*, nr. 1/2000.

Tabelul nr. 2

Suprafața cultivată, producția totală și producția medie la hectar la principalele culturi (media anilor)

	Suprafața cultivată			Producția totală			Producția medie		
	mii ha	1986-1990	1991-1995	1996-1999	1986-1990	1991-1995	1996-1999	1986-1990	1991-1995
Cereale boabe	5965	6244	5864	18286	17031	16896	3060	2728	2881
Grâu și secară	2403	2188	1986	7403	5607	4927	3081	2563	2481
Orz și orzoaică	725	730	519	2788	2026	1306	3835	2775	2516
Porumb	2685	3014	3115	7836	8916	10216	2918	2958	3280
Floarea-soarelui	445	595	926	705	756	1109	1584	1270	1197
Sfeclă de zahăr	239	148	112	5086	2959	2338	21280	19986	20871
Cartofi	323	239	262	4111	2830	3409	12728	11841	13009
Legume	259	211	216 ^{xxx}	3589	2631	2665 ^{xxx}	13857	12463	12282 ^{xxx}
Struguri ^x	223	240	252 ^{xxx}	1140	1087	1161 ^{xxx}	5112	4529	4607 ^{xxx}
Fructe ^{xx}	236	233	221 ^{xxx}	1593	846	1361 ^{xxx}	...	...	...

x) Suprafața se referă la viile pe rod.

xx) Suprafața include numai plantațiile de pomi ; producția totală însumează producția plantărilor și a pomilor răzleți.

xxx) 1996-1998.

Sursa: *Anuarul statistic al României*, Consiliul Național pentru Statistică, 1990, 1995 și 1998; *România în cifre*, Consiliul Național pentru Statistică, 1999.

Cele mai mari scăderi s-au textile, soia, sfeclă de zahăr și cartofi. produs la leguminoase boabe, plante La majoritatea culturilor, evoluția pro-

ductiei agricole a manifestat o tendinta de reducere, la aceasta contribuind pe langa diminuarea suprafeletelor alocate, reducerea productiilor medii ca urmare a regresului tehnologic - rezultat al puterii economice scăzute a producătorilor agricoli și a ajutorului insuficient și în descreștere acordat de stat.

În viticultură s-au redus suprafețele ocupate cu vii altoite și indigene și au crescut cele destinate viilor hibride, fapt care s-a reflectat în diminuarea calității produselor obținute - struguri și vin și a posibilității comercializării acestora în condiții de eficiență pe piața internă și externă.

O mare parte din plantațiile intensive de vie din cooperativele agricole au fost defrișate după retrocedarea lor celor îndreptățiți; o soartă asemănătoare au avut-o plantațiile intensive de pomi ale cooperativelor agricole redatelor foștilor cooperatori. Noile plantări de vii și pomi s-au făcut, de regulă, în loturi individuale de dimensiuni reduse și disperse.

În zootehnie tendința de reducere a efectivelor de animale, începută în anii 1987-1988 și a producției animale, a continuat după 1989, devenind unul dintre cele mai dramatice procese din agricultura și economia românească (tabelul nr. 3).

Tabelul nr. 3

**Efectivele de animale, producția totală și producția medie
- 1989 și 1999 -**

	U.M.	1989	1999
Efectivele de animale (la începutul anului)			
Bovine	mii capete	6416	3143
Porcine	mii capete	14351	7194
Ovine și caprine	mii capete	17288	8994
Păsări	mii capete	127561	69480
Producția agricolă animală totală			
Carne - total	mii tone greutate vie	1911	1585
Lapte - total	total mii hl	45254	53400
Lână	tone	35386	19000
Ouă - total	mil.buc.	7040	5500
Producția medie			
Lapte de vacă și bivolită	litri	1892	3030 ^x
Lână	kg	2,43	2,49 ^x
Ouă	bucăți	140	150 ^x

x) 1998

Sursa: *Anuarul statistic al României*, Consiliul Național pentru Statistică, 1990, p. 366-367; 384-385; *România în cifre*, Consiliul Național pentru Statistică, 1999, p. 36; *Buletin informativ*, MAA, nr. 3/2000.

Comparativ cu 1989, efectivele de animale au ajuns să reprezinte în 1999 49,0% la bovine, 50,1% la porcine, 52,0% la ovine și caprine și

54,5% la păsări, iar producția de carne 82,9%, de lână 53,7% și cea de ouă 78,1%. Numai producția de lapte de vacă a crescut cu 18,0%, integral

pe seama sporirii producției medii. Cele mai mari reduceri de efective de animale și de producții s-au produs în societățile agricole comerciale cu capital integral sau majoritar de stat, cu deosebire în complexele de creștere a porcilor și păsărilor, deci în sectorul cel mai bine situat din punct de vedere tehnologic și cu cele mai mari șanse de a face față concurenței produselor străine pe piața internă și externă. Pe lângă cauze interne proprii sistemului, la această situație au contribuit politica prețurilor controlate la producția animală și liberalizate la inputuri, care a generat mari pierderi, dobânzile mari la creditele solicitate, programe cu tentă distructivă elaborate cu concursul unor organisme internaționale.

Producția agricolă este profund marcată de regresul tehnologic: au scăzut considerabil suprafetele irigate cu efecte dramatice în caz de secetă; s-a redus drastic utilizarea îngrășămintelor și altor substanțe chimice, precum și a îngrășămintelor naturale; s-a diminuat utilizarea materialului biologic de calitate superioară; baza tehnică a înregistrat un pronunțat proces de uzură fizică și morală, numărul de tractoare și mașini agricole înregistrând o creștere lentă în raport de posibilitățile fabricilor de profil și de nevoile agriculturii. Regresul tehnologic, împreună cu deteriorarea structurii producției agricole și de organizare a exploatațiilor influențează eficiența activității din această ramură. Randamentul utilizării pământului se află încă sub nivelul anului 1989, iar față de țările Uniunii

Europene este de peste două ori mai mic; productivitatea muncii din agricultură s-a diminuat față de perioada antedecembристă, iar față de țările Uniunii Europene este de peste zece ori mai redusă; randamentul utilizării capitalului, respectiv a fondurilor fixe și consumurilor intermediare este superior celui realizat pe economie și în principalele ramuri ale acesteia numai că această situație este urmare regresului tehnologic, a scăderii intensității capitalului. Evident, această situație diminuează forța competițională a agriculturii.

Declinul producției agricole, coroborat cu creșterea autoconsumului în gospodăriile individuale a condus la diminuarea cantităților de materii prime livrate industriei alimentare, de băuturi și tutun, constituind una din principalele cauze ale reducerii producției acestei ramuri.

Producția principalelor produse din industria alimentară, băuturi și tutun s-a redus continuu, exceptând făina de grâu și secără, alcoolul etilic și vinul. La unele produse reducerea este considerabilă. Față de 1989 ea a reprezentat în 1999 numai 15,1% la lapte de consum, 28,0% la produse lactate proaspete, 13% la unt, 36,5% la brânzeturi, 19,6% la produse zaharoase și de cofetărie și 60% la zahăr din sfecla de zahăr (în 1998).

Dacă în 1989 industria alimentară consuma pentru realizarea producției sale 61,4% din totalul resurselor agricole de origine vegetală și animală în perioada următoare proporția s-a redus la aproximativ jumătate.

Tabelul nr. 4

Producția principalelor produse din industria alimentară băuturi și tutun

	U.M.	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ^x	1999 ^x
Carne	mii t	699	947	855	623	626	601	604	607	496	...	...
Preparate din carne	mii t	279	365	260	184	168	175	179	150	125	90	131
Conserve din carne	mii t	37	48	42	25	20	20	20	18	14	...	...
Conserve de legume	mii t	257	190	139	118	98	122	131	110	92	...	...
Conserve de fructe	mii t	117	124	71	48	47	48	48	53	48	...	...
Uleiuri comestibile	mii t	248	270	236	216	213	194	224	236	246	211	222
Lapte de consum	mii hl	5628	5222	4084	3843	3188	3855	3964	3491	3070	1058	852
Produse lactate proaspete (3,5% grăsime)	mii hl	2757	4264	2707	1510	1443	1505	2250	2051	1457	746	773
Unt	mii t	46	33	23	20	17	14	16	13	14	6	6
Brânzeturi	mii t	82	94	71	49	50	47	51	48	42	36	30
Făină de grâu și secară (echivalent grâu)	mii t	2642	2623	3006	2784	2625	2725	3030	3372	3668	...	...
Zahăr din sfeclă de zahăr	mii t	311	366	338	250	130	191	207	244	205	189	...
Produse zaharoase și de cofetărie	mii t	414	279	148	96	85	80	91	105	96	...	81
Alcool etilic	mii hl	938	868	634	686	623	691	792	779	763	...	...
Vin brut	mii hl	4632	4705	5008	4707	6549	8425	7351	6709	7314	...	...
Bere	mii hl	11515	10527	9803	10014	9929	9046	8768	8118	7651	...	10294
Produse din tutun	mii t	33	27	26	26	23	22	23	25	26	...	...

x) date provizorii

... Date lipsă

Sursa: *Anuarul statistic al României*, Consiliul Național pentru Statistică, 1993, 1998 și *România în cifre*, Consiliul Național pentru Statistică, 1999, *Buletin statistic lunar*, nr. 1/2000.

Evoluția producției agricole și a consumului mediu pe locuitor la principalele produse alimentare s-a reflectat în industrie alimentare.

Tabelul nr. 5

Consumul mediu anual^x) pe locuitor la principalele produse alimentare

	U.M.	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Carne și produse din carne (în echivalent carne proaspătă)	kg	50,2	61,0	54,4	45,7	47,7	45,5	47,8	47,2	45,1
Grăsimi	kg	16,7	18,2	16,5	14,4	14,1	12,9	14,2	14,3	13,0
Lapte și produse din lapte (exclusiv untul)	l	135,9	140,1	163,3	163,7	176,9	179,5	188,6	192,7	192,4

	U.M.	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Ouă	buc.	229	246	241	196	190	184	197	199	186
Zahăr și produse din zahăr (în echivalent zahăr)	kg	24,7	27,3	26,4	24,4	23,7	24,5	23,5	24,8	19,9
Produse din cereale (în echivalent făină)	kg	153,7	158,5	145,3	146,5	159,6	158,6	162,4	160,6	169,9
Cartofi	kg	71,7	59,4	48,0	60,0	73,9	66,7	71,0	73,4	81,7
Legume și produse din legume (în echivalent legume proaspete)	kg	135,6	110,8	88,5	100,7	112,7	110,3	115,6	115,4	111,6
Fructe și produse din fructe (în echivalent fructe-proaspete)	kg	53,9	59,5	45,7	47,1	64,3	47,8	45,8	50,5	44,5

x) Disponibil de consum

Sursa: *Anuarul statistic al României*, Consiliul Național pentru Statistică, 1990, p. 129, 1998, p. 187.

Consumul mediu anual înregistrează creșteri la lapte și produse din lapte, produse din cereale și cartofi și reduceri la carne, ouă, legume și fructe. Consumul mediu alimentar, exprimat în calorii pe locitor/zi, a oscilat între 2758 calorii în 1992 și 3067 calorii în 1990; în 1997, din cele 2933 calorii, 2235 (76%) erau de origine vegetală și numai 698 (24%) de origine animală. Aportul caloric principal s-a obținut pe baza consumului de pâine și produse cerealiere (46,0%), grăsimi (15,6%), carne și preparate din carne (8,2%), lapte și produse lactate (7,9%), cartofi și fasole (6,5%).¹

¹ Față de țările din UE și majoritatea țărilor central și est europene, consumul alimentar din România are un nivel mai redus, cu deosebire la produsele de proveniență animală. În același timp, în România, ponderea cheltuielilor alimentare în totalul cheltuielilor de consum ale gospodăriilor are cel mai ridicat nivel. În 1996, de pildă, cheltuielile alimentare au reprezentat în România 58% față de 18% în UE, 23% în Slovenia, 24% în Ungaria, 31% în Republica Cehă, 35% în Polonia și Slovacia, 39% în Letonia, 52% în Lituanie

Evoluția producției agriculturii și industriei alimentare a influențat comerțul exterior cu produse agroalimentare în sensul schimbării raportului dintre export și import în favoarea importului astfel încât România s-a transformat din exportator net în importator net de astfel de produse (tabelul nr. 6). Deficitul comerțului exterior cu produse agricole a reprezentat în anii 1991-1994 peste 1/3 din deficitul comerțului exterior al României. Deși în scădere, el s-a menținut ridicat și în perioada următoare. Importul masiv de produse agroalimentare în condițiile subvenționării producerii și exportului lor în țările de origine a afectat producția internă, insuficient ajutată și protejată.

Faptul că exportul s-a bazat în principal pe produse neprelucrate, iar importul pe produse procesate arată eficiența scăzută a comerțului exterior cu produse agroalimentare și faptul

și 54% în Bulgaria (*Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern European Countries*, European Commission, Summary Report, 1998).

că punctul slab al economiei noastre agroalimentare și al reformei acesteia îl constituie gradul redus de valorificare a materiilor prime agricole de către

industria alimentară. Grupa acestor produse generează cea mai mare parte din deficitul comerțului exterior de produse agroalimentare.

Tabelul nr. 6

**Comerțul exterior cu produse agroalimentare
1989-1998**

	milioane dolari la curs oficial										
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Total comerț exterior cu produse agroalimentare din care:	894	1300	1045	1288	1296	1063	1429	1577	1269	1448	1380
Export FOB	527	89	260	291	330	399	533	707	595	436	5584
Import CIF	367	1211	785	997	966	664	896	870	674	1012	796
Sold ±	+160	-1122	-525	-706	-636	-265	-363	-163	-79	-576	-212
Gradul de acoperire al importurilor din exporturi %	143,6	7,3	33,1	29,2	34,2	60,1	59,5	81,3	88,3	43,1	73,4

Sursa: *Agricultura României în perioada 1990-1994*, Consiliul Național pentru Statistică, 1995, *Anuarul statistic al României*, Consiliul Național pentru Statistică, 1998, *România în cifre*, Consiliul Național pentru Statistică, 1999, *Buletin statistic lunar*, nr. 1/2000.

Evoluția comerțului exterior cu produse agroalimentare al României exprimă, în ultimă linie, nivelul redus de dezvoltare a agriculturii și industriei alimentare, carentele politicii de privatizare și restructurare, precum și insuficiențele sprijinului acordat sectorului agroalimentar.

2. Relansarea agriculturii – obiectiv de maximă urgență al politicii economico-sociale a României

Prinsă în vîrtejul tranzitiei, agricultura face cu greu față obstacolelor care-i stau în cale, generate de politica agricolă, de mersul economiei naționale, de relațiile cu ramurile din amonte și aval și de mediul economic internațional. Așa cum a evoluat în anii '90, există pericolul transformării ei dintr-un factor de stabilitate economică și socială într-un factor perturba-

tor, iar România într-o piață de desfăcere a produselor agroalimentare ale altor țări. Evitarea acestui pericol impune schimbări radicale în politica guvernului față de agricultură care să conducă la relansarea acestei ramuri vitale pentru economia națională. Avem în vedere în principal:

- a) abandonarea politicii cu tentă distructivă care a prevalat în anii '90 și orientarea fermă spre o politică de creștere economică dându-se prioritate factorilor intensivi. Fără creșterea cantitativă, îmbunătățirea calitativă și sortimentală a producției, concomitent cu creșterea valorii adăugate brute și nete nu poate fi vorba de trecerea la relansarea agriculturii durabile și la formarea unor exploatații viabile și competitive;
- b) stimularea investițiilor inclusiv

- prin schimbări în politica fiscală, de creditare, de sprijinire a producătorilor agricoli, pentru capitalizarea exploatațiilor. Creșterea volumului de investiții și aloarea lor în producția vegetală și animală în raport de cerințele pieței interne și externe reprezintă rampă de lansare a agriculturii;
- c) susținerea după caz, a ofertei de produse agricole și/sau a cererii, a consumului intern și exportului este de primă importanță într-o economie care urmărește să se ridice la exigențele Uniunii Europene.
- Reducerea pieței interne, a cererii și consumului de produse agroalimentare a atins cote alarmante; în timp ce producătorii agricoli nu pot să-și desfacă produsele nici măcar la prețuri neacoperitoare, categorii însemnate ale populației, din cauza nivelului scăzut al veniturilor și a unui sistem de achiziție și distribuție defectuos, nu pot să cumpere produse alimentare de primă necesitate pentru asigurarea unui trai decent. O asemenea situație este de neconceput într-o țară ca România, cum de neconceput este și faptul că România a devenit importator net de produse agroalimentare pe care altădată le exporta, că deficitul comerțului exterior cu produse agroalimentare s-a ridicat în perioada 1990-1998 la 4454 de milioane dolari reprezentând peste 15% din deficitul total al comerțului exterior al țării. Schimbarea acestei situații depinde în mare măsură de adoptarea unei politici economice naționale și agricole care să stimuleze dezvoltarea, creșterea veniturilor agentilor economici și populației, largirea pieței interne, crearea de disponibilități pentru export;
- d) ajustarea structurală a agriculturii în plan tridimensional, respectiv în planul proprietății, exploatațiilor și producției.
- În privința structurii proprietății sunt necesare clarificări privind tipurile și formele de proprietate care vor coexista în agricultura României; absolutizarea, supra sau subevaluarea unora din ele este dăunătoare; fiecare din tipurile și formele de proprietate prezintă avantaje și dezavantaje care trebuie avute în vedere. Nici proprietatea particulară nici proprietatea privată a statului nu generează automat eficiență în primul caz și ineficiență în al doilea. Important este modul de gestionare a proprietății, calitatea managementului și marketingului, mediul economic.
  - Și în domeniul structurii exploatațiilor se impun clarificări în legătură cu tipurile și formele de exploatații dezirabile în condițiile țării noastre: exploatațiile de tip familial (țărănești sau/și comerciale), de tip privat asociativ, de tip nefamilial – capitalist, societăți cu capital majoritar de stat, mixte. Alegerea lor presupune luarea în considerație a mai multor criterii – randamentul la ha, costuri de producție,

costuri de tranzacție, abundența sau lipsa forței de muncă și/sau a capitalului finanțier, valorificarea resurselor răspândite în spațiu, problemele sociale și.a.

Tinând seama de modul în care s-a realizat decolectivizarea în țara noastră și de existența unei numeroase populații ocupate în agricultură, considerăm exploatația familială cu caracter comercial forma de exploatație care va domina în agricultura noastră în următoarele decenii. Ar fi însă o greșală să se neglijze sau subaprecieze formele associative și exploatațiile nefamiliale, inclusiv fostele IAS și complexe de creștere a animalelor care ar putea atenua efectele atomizării proprietății și concentrării reduse a producției în exploatațiile familiale.

- Referitor la structura producției, considerăm dăunătoare dezoo-tehnizarea și accentuarea caracterului cerealist care se manifestă în agricultură atât din punctul de vedere al valorificării resurselor și condițiilor variante de care dispune țara noastră cât și din punctul de vedere al satisfacerii nevoilor economiei naționale și ele variante. De aceea se impun: dezvoltarea zootehniei și creșterea ponderii ei în producția agricolă, dezvoltarea plantelor necerealiere - textile, uleiioase, sfecla de zahăr, legume și.a.

Unele dezavantaje care marchează agricultura noastră în prezent cum ar fi abundența forței de muncă și utilizarea unor cantități reduse de fertilizanți chimici, ar putea fi transformate în avantaje prin orientarea producției spre obținerea de produse

care solicită mai multă muncă și au o valoare adăugată ridicată, spre produse "curate" care pot să-și găsească desfacere atât pe piața internă cât și pe cea externă.

- e) Regândirea modului de utilizare a factorilor de producție și oprirea declinului tehnologic. De regulă forța de muncă în exploatații este în exces în timp ce capitalul (bănesc și bunuri capital) este insuficient. Contrar tendințelor care se manifestă în agricultura țărilor dezvoltate, agricultura României este mai intensivă în muncă și mai puțin intensivă în capital. În agricultura României, ponderea consumului intermedier în valoarea producției agricole este net inferioară celei din agricultura țărilor vest-europene. Acest decalaj este rezultatul utilizării unor inputuri – semințe și material de reproducție, îngrășaminte și alte substanțe chimice, energie și lubrifianti, furaje și.a., incomparabil mai reduse în România comparativ cu țările vest-europene și explică în mare măsură randamentele inferioare pe care le obțin exploatațiile noastre. Decalaje asemănătoare există și în domeniul mijloacelor fixe – mașini, utilaje, echipamente, dispozitive și mecanisme electronice, calculatoare etc. Realizarea unor schimbări cantitative și calitative în sistemul factorilor de producție conduce la concentrarea producției în exploatațiile agricole atât sub aspectul suprafe-

ței de teren cât și al mărimii economice și eficienței.

Importanța schimbărilor menționate depășește cadrul agriculturii generând efecte de antrenare a industriilor și altor activități din amonte și aval, relansarea lor, dezvoltarea pieței interne și revenirea României la statutul de exportator net de produse agroalimentare.

Toate coordonatele menționate nu pot fi lăsate la voia întâmplării, numai pe seama forțelor pieței; se impune implicarea statului prin măsuri rationale, adecvate economiei de piață și concordanțe cu interesul național, pe baza unei concepții stabilitate cu claritate și aplicată de diferitele guverne care se succed la putere, indiferent de culoarea lor politică.